

והנה המצרים היו בעלי חומר גמורים, שלא הניחו כלל את שכלם לנהל את גופם, אלא מסרו את עצמם לגמרי ביד תאוותם ורצונם הגשמי. ורצו למשוך את ישראל אחריהם ולהשפילם ממעלת 'אדם', שגם ישראל יהיו מסורים תחת יד גופם. אמנם לא הצליחו בזה כלל, וכבר העידה התורה שמכל אלפי רבבות בני ישראל שהיו שרויים במצרים, רק אשה אחת נכשלה בעריות באונס. ואף שכל הסביבה במצרים היתה סביבה של טומאה, כלל ישראל לא איבדו את מציאותם הפנימית שהם 'בעלי צורה', המשליטים את חלק הנשמה האלקית על חלק הגוף הגשמי. ואדרבה, על ידי זה שישראל לא נכנעו למצרים בענין זה, התחזקו ובנו את עצמם יותר להיות גדולים ושלמים במעלה זו של 'בעלי צורה'.

(ז) אשר על כן שם הקב"ה אותנו דוקא במצרים, המקום הגרוע והמקולקל בעולם, כי על ידי זה נבנה כחם הפנימי של כלל ישראל. ואף שגם ירדו פלאים במצרים, שעבדו עבודה זרה והגיעו אל מ"ט שערי טומאה, מכל מקום ירידה זו לא היתה אלא מבחוץ, כמאמר הכתוב (שיר השירים א, 1) "אל תראוני שאני שחרחרת, ששזפתי השמש", שכל הטומאה והקלקול לא נגעו בעומק פנימיותם, ואדרבה, באותה שעה נעשו טהורים ומזוקקים, ראויים להיות מקבלי התורה.

(ח) ומהם אנו למדים מהי עבודתנו בימים אלו - להשליט את נפשנו על גופנו, כדי שנהיה בני חורין אמיתיים - בעלי צורה המכירים את תפקידנו ותכליתנו, ולא נמשך אחר הרצונות והתאוות הגשמיים. ואף שאנו נמצאים בגלות אמריקה, שכל כולה הוא הרדיפה אחר הבלי העולם, אבל אם נחזיק מעמד לשלוט על עצמנו, אזי פנימיותנו תלך ותגדל, ותהיה הגלות לנו לכור הברזל המכשיר אותנו להיות לו עם נחלה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, ואז נזכה ל'בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל'.

קריעת ים סוף – גמר הגאולה

(א) בחג הפסח יש שני ימים טובים - יום טוב ראשון, שאנו חוגגים להזכיר את עיקר היציאה, ושביעי של פסח, שנקבע זכר לקריעת ים סוף. אמנם עלינו להתבונן בתוכן עניינם של שני חלקי גאולה אלו, ובזה נזכה להבין גם את עבודת היום בימים טובים אלו.

(ב) מבואר בתורה, שבני ישראל יצאו ממצרים בט"ו בניסן, אך לא אמרו שירה על יציאתם עד שהקב"ה קרע להם את הים. וכבר עמדו חז"ל על זה בירושלמי (פסחים פרק י הלכה ה):

כתיב (שופטים ה, ב) "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה". התנדבו ראשי עם, כשהקב"ה עושה לכם ניסים תהו אומרין שירה. התיבון, הרי גאולת מצרים. שנייא היא, שהיא תחילת גאולתן.

והיינו שהירושלמי מקשה, כיון שלמדים מפסוק זה שיש חיוב לומר שירה בשעה שהקב"ה עושה לנו נס, למה לא אמרו שירה בשעת יציאת מצרים. ומתרץ, שכיון שלא היתה אלא תחילת הגאולה, לכן לא אמרו שירה עליה. ומדבריהם למדנו, שמה שאמרו שירה על הים הוא משום שקריעת ים סוף היתה גמר הגאולה, ואין אומרים שירה אלא על גאולה גמורה. וכן אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני שמואל רמז קסה), שלעתיד לבוא כשיבוא משיח צדקנו, יאמרו בני ישראל שיר חדש על אותה גאולה, כי זמן ביאת משיח היא שעת השגת השלימות בשביל בני ישראל.

ונראה לבאר טעמו של דבר, כי שירה קשורה לשמחה, שאין אומרים שירה אלא מתוך שמחה. והשמחה באה דוקא מתוך שלימות וגמר. דוגמא לדבר מצינו בחג הסוכות שהוא זמן שמחתנו, ושמחה זו דוקא באה אחרי יום הכיפורים, כי רק אחרי שזכינו לשלימות הטהרה והכפרה שמשגיגים ביום כיפור, אזי אנו יכולים לשמוח בשלימות זו.

ומכל מקום רואים אנו שהגאולה נחלקה לשני חלקים - תחילה וסוף, ודבר זה צריך ביאור, מה ענינה של התחלת הגאולה ביום טוב ראשון של פסח, ומה ענינה של השלמת הגאולה שזכינו לה ביום שביעי של פסח בקריעת ים סוף, שמתוכה אמרו שירה.

(ג) כדי להבין הענין על בוריו, נקדים את דברי המהר"ל (גבורות ה' פרק מב) שביאר את המעלה שהשיגו בני ישראל בקריעת ים סוף וז"ל:

וישמע יתרו, מה שמועה שמע ובא וכו', רבי אליעזר אומר קריעת ים סוף שמע וכו'. ביאור זה, לדעת רבי אליעזר דוקא שמע קריעת ים סוף ובא להתגייר, כי הגירות שהוא הצטרפות והחבור אל ישראל הוא מעלה עליונה לישראל, שכותי אין יכול לעשות עצמו לאומה אחרת, שאם היה אחד משבעה אומות רוצה להיות נעשה בעל אומה אחרת אינו יכול, או שהיה מואבי רוצה להיות אדומי

אינו יכול. אבל יכולים האומות להתגייר, וישראל שהמיר עדיין ישראל הוא, כי אי אפשר לשנות עצמו.

אבל ישראל מפני שהם נבדלים מן האומות ואינם בכלל שלהם והם עליונים וקדושים על האומות, בשביל זה אפשר להתדבק בהם. וזה, כי מעלין בקדושה ואין מורדין, ולכך אפשר לכותי להיות גר להתחבר לקנות קדושה עליונה, ומי שנתגייר בעבור שהוא יוצא להיות דבק במעלה העליונה הוא כקטן שנולד דמי.

לכך כאשר שמע קריעת ים סוף בא להתגייר, כי אז כאשר קרע להם הים קנו ישראל מעלה אלהית המיוחדת להם, ובשביל אותה מעלה אלהית ידע שאפשר להתדבק בישראל.

המהר"ל מעורר נקודה נפלאה, שענין הגירות מיוחד לישראל, כי אי אפשר לשום יחיד של אומה אחת לשנות את עצמו לאומה אחרת, וגם ישראל אינו יכול לשנות את עצמו להיות מאומות העולם. אבל גוי יכול לשנות את עצמו ולהיות ישראל. וביאר המהר"ל, כי דבר זה הוא מפני שישראל הם במעלה העליונה על הגויים, ומעלין בקודש ואין מורדין, ולכן גוי יכול להעלות ולקדש את עצמו בקדושת ישראל.

ד) אולם הוסיף המהר"ל, שמדרגה זו של ישראל, שהם במעלה העליונה ויכולים גרים להתחבר אליהם, זכו לה ישראל דוקא בקריעת ים סוף, ואז נתקדשו בקדושה יתירה זו שנותנת אפשרות לגויים להתחבר אליהם דרך גירות. וצריך ביאור, הלא כבר לפני קריעת ים סוף עברו בני ישראל את כל מהלך יציאת מצרים והנסים והנפלאות שעשה להם השי"ת, וכבר נעשו לאומה שלימה, ומה נתווסף בקריעת ים סוף שדוקא על ידה השיגו את המדרגה שיכולים לקבל גרים.

ה) כתוב בתורה (שמות יד, טו), שבשעה שעמדו ישראל על הים, ומצרים נוסע אחריהם והים לפניהם, התחילו להתפלל ולבקש על נפשם מאת בוראם, ובאותו מעמד אמר הקב"ה למשה "מה תצעק אלי". והתמיהה מבצבצת ועולה מאליה - וכי יש שעה יפה לתפילה יותר מעת צרה, וכל גאולתם ויציאתם ממצרים הלא היתה מכח "ונצעק אל ה'", והיאך לא יתפללו בעת הזאת.

וכבר עמד על זה המשגיח הג"ר ירוחם ליוואוויץ זצ"ל (דעת תורה, שמות שם) וביאר את הענין בדברים נפלאים וז"ל:

ונראה, כי אם שמכת בכורות היתה המכה היותר נוראה על כל יתר המכות, כי בה היתה עיקר היציאה ממצרים, וכבר נאמר "ועברתי וגו' אני ה'" - אני ולא

מלאך וכו'. אבל ודאי כי בקריעת ים סוף היה גלוי שכינה עוד יותר גדול מכל אשר עד עכשיו, וכן אמרו חז"ל (מכילתא) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי וכל שאר נביאים.

ועל קריעת ים סוף מכש"כ שנאמר בה אני ולא מלאך וכו', כי על כן אמר לו "דבר אל בני ישראל ויסעו" כי אין להם צורך בתפלה, וגם לא שייך כאן כל ענין של תפלה, כי במדה זו הנה הקב"ה עושה לבדו ואין איתו אחר, וכמו שבתחילת הבריאה בא הכל על ידי הקב"ה לבדו ולא היה איתו לא מלאך ולא שום אחר ולא היה שייך אז כלל ענין של תפלה, כי ברצונו הפשוט עשה את הכל, כן בקריעת ים סוף לא היה שייך ענין של תפלה, כי גבוה מעל גבוה אדון וכו'.

ו) במלים ספורות אלו גילה לנו ר' ירוחם דברים עמוקים, שיש מצב של גילוי כל כך גדול וחזק, שאין בו מקום אפילו לתפילה העומדת ברומו של עולם. והיינו בשעה שיש גילוי של אחדותו הגמור ורצונו הפשוט, שהקב"ה לבדו עושה הכל כמו בשעת בריאת העולם. ונראה לבאר בדבריו שזהו הגילוי של 'אין עוד מלבדו', ומי שמשיג השגה זו כבר אין לו צורך בתפילה, כי מכיר מאליו שהקב"ה גבוה מעל גבוה.

ובקריעת ים סוף נתגלתה השגה זו, שהרי באמת על פי שורת הדין ישראל לא היו ראויים להינצל, וכמו שאמרו במכילתא (בשלח פרשה ו) "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", שמצד ההנהגה שבה הקב"ה מנהיג את עולמו לא היה לישראל זכות להישען עליה. אבל בשעה שהקב"ה מגלה את האור של 'אין עוד מלבדו', אזי ממילא נתבטלו כל המקטרגים ואין מדת הדין יכולה לפגוע בישראל, ואפילו חוטאים ופושעים יכולים לזכות בישועה שאין להם בה זכות מצד הדין. מי שמשיג הכרה זו בצורה בהירה, יכול להכנס אל תוך הים בבטחון שלם, כי לפני מדת יחוד ה' של 'אין עוד מלבדו' הלא הים והיבשה שוים, ומי שאמר שהיבשה היא מקום הילוך יאמר שהים הוא מקום הילוך. ולכן בשעה זו אין מקום לתפילה, כי התפילה היא רק אצל מי שנתון תחת טבע העולם ולא הגיע למדרגת 'אין עוד מלבדו', אבל היודע ש'אין עוד מלבדו' אינו רואה שום צרה או אויב לפניו, כחשיכה כאורה, ואין מקום לתפילה בשעה זו.

[יודועים דברי הנפש החיים (שער ג פרק י"ב) שכתב ז"ל:]

ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להפך ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח

בעולם, וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

ונראה שדברינו הינם מקור נאמן לסגולה זו. וכידוע שהשתמש בה הגר"ז זצ"ל בעת ברחו מן הנאצים ימ"ש ונפלט מידיהם.]

(ז) ונראה להוסיף בזה, שבשעת קריעת הים, לא רק שנתקיים הגילוי של "אין עוד מלבדו" כלפי בני ישראל, אלא שעל ידי ישועתם של ישראל נתגלתה השגה זו בכל הבריאה כולה, כפי שמצינו בחז"ל שקרע הקב"ה כל מימות שבעולם. ובאמת מפורש בקרא שכל אומות העולם ראו והכירו את הגילוי של קריעת ים סוף ככתוב (שמות טו, יד - טו) שָׁמְעוּ עַמִּים יְרֻגְזוּן חֵיל אַחַז יִשְׁבִי פְלִשְׁתִּי. אַז נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֵאָחַזמוּ רַעַד נִמְגוּ כָל יִשְׁבֵי כְנָעַן.

ובאמת זהו תכליתם ותפקידם של ישראל, שעל ידיהם יתגלה כבוד מלכותו בכל הבריאה כולה, ויכירו כל באי עולם את יחודו ואחדותו יתברך. תפקיד זה מתקיים על ידי שישראל זוכים להשגת 'אין עוד מלבדו' ובכך מעלים את הבריאה כולה במעשיהם.

והמלבי"ם ריש פרשת קדושים (ויקרא יט, ב) ביאר ענין זה באר היטב וז"ל:

"קדושים תהיו כי קדוש אני". הקדושה היא הפרישות וההתנשאות מכל דרכי החומר והטבע, אל ענינים נפשיים אלקיים גבוהים ונעלים מכל עניני הבשר. ויש בקדושה מדרגות רבות וכו'. וכן הקדושה הנאמרת אצל ה', היא מה שיעלה מן ההנהגה הטבעיית אל הנהגה נסיית פלאיית, ושודד ומבטל כל עניני הטבע ותהלוכותיה. אולם ה' ערך סדרי העולם הגדול והנהגתו, שיהיו נמשכים לפי סדרי האדם וכו', שאם הטבעיים מושלים בעולם הקטן והנפש נמשכת אחר החומר וכו', אז גם בעולם הגדול הטבע שוררת והכל מתנהג לפי סדרי המערכת ומנהג הטבע.

ועת יתקדש האדם ויתנשא מן החומר אל הנהגה בחיריית נפשיית, והשכל גובר והנפש האלקית שוררת, אז גם בעולם יתקדש ה' ויתעלה להנהיג הנהגה נסיית פלאיית, וז"ש אם מקדשים אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, כי שיתקדש ה' בהנהגת העולם להנהיג פלאיית תלוי בקדושת ישראל וממשלתם על הטבע והחומר.

והנה בתפילת ראש השנה אנו אומרים "וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו" - שלעתיד לבא כל ברואי עולם יכירו במלכות ש-די. אבל אנו צריכים לדעת שדבר זה תלוי בדינו, והיא העבודה המוטלת עלינו להביא את העולם למדרגה זו, על ידי שנשיג בעצמנו מעלה זאת ותחדור ללבבנו האמת הברורה של 'אין עוד מלבדו'.

(ח) אולם בשעת קריעת ים סוף הגיעו בני ישראל למעלה זו, כמאמרם ז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", שהשיגו בבהירות הכרת ייחוד ה', ועל ידי זה נתגלה שמו וכבודו לכל באי עולם, מעין העתיד לקרות בביאת משיח צדקנו.

ולכן קריעת ים סוף היא גמר הגאולה, כי תכלית יציאת מצרים היא שנגיע אל מדרגת השגת היחוד - אין עוד מלבדו, ובשעה שבני ישראל זכו לזה נעשו גאולים באמת ובשלימות, ופתחו פיהם לומר שירה.

ומאז נשתנתה עצם מהותם של ישראל, כי המשיג השגה זו נתקדש בקדושה עליונה ולאיש אחר יחשב. ולכן דוקא מאותה שעה ואילך יכולים אומות העולם לעלות בקודש ולהתדבק בישראל על ידי גירות, וכדברי המהר"ל שהבאנו.

(ט) הנה ר' ירוחם זצ"ל כתב כמה פעמים, שתכלית חג הפסח אינה רק להביא אותנו לידי ידיעת יסודות האמונה, אלא שמכח הידיעה ישנה האדם את מציאותו למדרגה נעלה יותר של אמונה הממלאת את כל מהותו, ויהיה ניכר שינוי זה בהנהגת חייו. וידועים דברי החובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה), שעיקר המלחמה של היצר הרע היא לעורר ספיקות באמונה בדברים שכבר היו ברורים. ואין כוונתו לומר שאדם קם בבקר ופתאום יש לו ספק אם יש בורא עולם או לא ח"ו, אלא רצונו לומר, שהיצר משתמש בכל מאורעות האדם במשך חייו כדי לערער את חוזק אמונתו. שבכל הקשיים והתלאות שעוברים עליו, אם בעניני פרנסה, שלום בית, חינוך, שידוכים וכדומה, היצר מנסה את האדם בהם, ומשתדל לגרוע את בטחונו ואמונתו.

זוהי עבודת היום המוטלת עלינו בחג הפסח, שניטול את האמונה וההשגה שקנינו על ידי ההתבוננות ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, ונחזק את עצמנו בכל אותם הנסיונות שלא נרפה מאמונתנו. ומי שזכה לקנות השגה זו של 'אין עוד מלבדו', יזכה שאף הקב"ה יתנהג עמו בהנהגה אחרת עליונה.

והנה בני תורה בפרט יש להם נסיונות תמידיים, כי הסיטרא אחרא רוצה למנוע אותם מלימודם ומביא עליהם כל מיני מפריעים. אבל באמת הדרך הטובה בעולם

לקנות השגת 'אין עוד מלבדו' היא על ידי עמל בתורה וביראה בתוך כותלי בית המדרש, שמייגע עצמו להבין את דבר ה' יחד עם עבודת התפילה ועסק המוסר. ואם נכיר את טוב חלקנו, כמה מאושרים אנו שזכינו להיות מיושבי בית המדרש, מקום העליה אל הקדושה העליונה, אזי ננצל ימים אלו כראוי לקנין האמונה בבהירות ובחוזק, ונזכה שיתקיים בנו 'בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל'.

קריעת ים סוף – קבלת עול מלכותו

א) הדיבור הראשון של עשרת הדברות הוא (שמות כ, ב) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים. וכתב הרמב"ן שם וז"ל:

וטעם 'מבית עבדים' שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה. ואמר להם זה, שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלהים, שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים, כטעם "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, נה) וכו'. וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו 'קבלת מלכות שמים', כי המלות האלה אשר הזכרתי הם במלך כנגד העם.

כוונת הרמב"ן מבוארת, שהוקשה לו לאיזה צורך הזכירה התורה במצות אמונת ה' שארץ מצרים היתה בית עבדים. וביאר כוונת המקרא, שלא די בזה שנאמין בהקב"ה שהוא קדמון ובורא ושולט ומשגיח, כי לזה היה מספיק לומר 'אנכי ה' אלהיך אשר ברא שמים וארץ', או 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', שבזה נתבררו כל יסודות האמונה הנ"ל. אלא אנו מחוייבים גם לקבל עלינו עול מלכותו ועבודתו, וחיוב זה נובע ממה שהיינו עבדים לפרעה במצרים והשי"ת הוציאנו מבית עבדים, לכן אנחנו מחוייבים לקבל על עצמנו מלכותו ולעבדו.

ב) אולם, אף שיציאת מצרים בכללותה מחייבת אותנו בקבלת עול מלכות שמים, כתב המשגיח הגה"צ ר' ירוחם ליוואוויץ זצ"ל (דעת חכמה ומוסר ח"ב מאמר פה) שלא הגיעו בני ישראל אל תכלית ושלימות קבלה זו עד קריעת ים סוף. וז"ל:

הנה צריך להתעורר, על מה שמלכות שמים - "ומלכותו ברצון קבלו עליהם" - מצינו רק בקריעת ים סוף, משמע שעד קריעת ים סוף לא היה עדיין קבלת